

ALOIS A VILÉM MRŠTÍKOVÉ

MARYŠA

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

- VÁVROVÁ: (Se hřmotem se probírá ve lžičníku a pak nese Vávrovi hrnek se lžičkou.) Chceš bílý nebo černý? Nesu ti černý.
- VÁVRA: Černý mně dej.
(Vávrová staví na stůl před něho hrnek.)
- VÁVRA: (Mlčky sedne a položí čepici na stůl, ochotně): Sladilas to?
- VÁVROVÁ: (Sejme cukr s police, přinese na stůl a mlčky přisune k němu.) Zapomněla sem. (Pak jde zas ke sporáku a sleduje stranou každý jeho pohyb.)
- VÁVRA: (Míchá lžičkou a srkne kávy.) Od koho je káva?
- VÁVROVÁ: Od žida.
- VÁVRA: A proč ne ze spolku?
- VÁVROVÁ: Měli zavřino.
- VÁVRA: Tahle je ztuhlá, nebo co. (Rychle pije.)

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je ze samotného konce díla, kdy Vávra pije otrávenou kávu.

Maryša je dcerou bohatého sedláka Lízala, který ji chce provdat za mlynáře Vávru. Maryša je zamilovaná do Francka, chudého chalupníka. Francek musí na vojnu, ale slibuje Maryše, že se jí nevzdá. Zatímco je Francek na vojně, Lízal společně se svou ženou přesvědčí a donutí Maryšu vdát se za Vávru. Maryša není šťastná, protože Vávra chodí do hospody, je opilý, a dokonce ji bije. Postupem času si Lízal uvědomuje, že udělal chybu, a prosí Maryšu, aby se vrátila domů. Ta ale nechce. Je rozzlobená, že ji k sňatku tehdy donutil. Když se vrátí Francek z vojny, přemlouvá Maryšu, aby s ním utekla do Brna, ta nechce kvůli náboženským tradicím, a také kvůli tomu, co by si o ní mysleli ve vesnici. Když se Vávra pokusí Francka zastřelit, ale nepovede se mu to, nasype Maryša Vávrovi jed do kávy. K tomuto činu se přizná.

- **téma a motiv**

téma: káva

motivy: lžičník, hrnek, cukr, police, obchod

- **časoprostor**

prostor: doma u Vávru

čas: moravská ves od října 1886, poslední jednání se odehrává v roce 1888

- **kompoziční výstavba**

Hra je rozdělena do 5 jednání.

Děj se odehrává chronologicky.

- **literární forma, druh a žánr**

drama, drama, tragédie

- **vypravěč**

V dramatu se vypravěč nevyskytuje, děj je realizován jednotlivými postavami a jejich replikami (promluvami).

- **postavy**

Maryša Vávrová: za svobodna Lízalová, ochotná, posluhující, nemluvná, poslušná – poslouchá své rodiče, odvážná – na konci se rozhodne, že se vzepře

Vávra: Maryšin manžel, vdovec se třemi dětmi, svou první ženu prý utýral, nechá se obsluhovat, neprojevuje Maryše příliš žádné city, rád se napije – je alkoholik

Lízal: Maryšin otec, donutil dceru k sňatku s Lízalem, čehož později lituje

Lízalová: Maryšina matka, stejně jako otec chtěla pro dceru lepšího manžela než chudého sedláka Francka

Francek: prostý vesničan, miluje Maryšu, ale musí na vojnu, slíbí, že na ni počká, což dodrží, odvážný – chce Maryšu unést a žít s ní, i když je vdaná

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč: Maryša Vávrová, Vávra
+ scénické poznámky

- **typy promluv**

dialog Maryši a Vávry

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

onomatopoeie	<i>hřmot, srkne</i>
archaismus	<i>lžičník</i>
elipsa	<i>Chceš bílý (kafe) nebo černý (kafe)?</i>
nespisovná slova	<i>zavříno, sladilas, zapomněla sem</i>

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

řečnická otázka *Chceš bílý nebo černý? Nesu ti černý.*

Literárněhistorický kontext

• kontext autorovy tvorby

česká literatura 2. pol. 19. stol. a na počátku 20. století

Alois Mrštík

- narozen 14. 10. 1861 v Jimramově, zemřel 24. 2. 1925 v Brně
- prozaik, dramatik, autor žánrových obrázků, rozsáhlé kroniky, autor cestopisných a memoárových črt a publicista
- po ukončení studií působil jako učitel v Lískovci u Brna, v Rakvicích u Břeclavi, jako podučitel v Hrušovanech u Brna a v Těšanech. Roku 1889 byl jmenován správcem školy v obci Diváky u Hustopečí, kde zůstal až do své smrti.
- prózy uveřejňovány ve Vesně a Národních novinách. Přispíval do Moravské orlice, Zlaté Prahy, Lumíru, Světozoru, Národních listů, Máje aj.

Vilém Mrštík

- narozen 14. 5. 1863 v Jimramově, zemřel 2. 3. 1912 v obci Diváky
- prozaik, autor impresionisticky laděných románů, lyrických obrázků z přírody, cestopisných črt, realistických povídek, spolutvůrce českého realistického dramatu, publicista, esejista, jeden z představitelů kritické generace 90. let, prosazoval ruské realisty a dílo Emila Zoly, překladatel hlavně z ruštiny.
- středoškolská studia dokončil v Praze na malostranském gymnáziu. Kromě literatury ho přitahovalo malířství a původně měl v úmyslu studovat po maturitě malířskou akademii v Praze. Kvůli nedostatku finančních prostředků se musel tohoto záměru vzdát a začal studovat práva. Po roce však studia zanechal a poté se již plně věnoval literatuře. Rodiče, žijící od roku 1884 též v Praze, se roku 1889 odstěhovali za Aloisem do Divák a v roce 1892 je sem následoval i Vilém. Z Divák však často odjížděl, nejčastěji do Prahy. V roce 1896 podnikl cestu do Ruska.
- v době svých studií v Praze si oblíbil francouzský naturalismus, zejména Emila Zolu, a ruskou realistickou literaturu, zvláště Dostojevského a Tolstého. Naturalismus a ruskou literaturu (z níž také překládal) propagoval ve svých kritických statích. Další jeho aktivitou byla obrana pražských historických památek před bezohledným bouráním. Řada článků v časopise Rozhledy a bojovná brožura *Bestia triumphans* (1900) je obžalobou nekulturnosti pražského magistrátu.
- psal do časopisů *Rozhledy*, *Světozor* (zde roku 1892 vyšla *Pohádka máje*), *Ruch*, *Lumír*, *Česká Thálie*, *Zlatá Praha*, *Hlas národa*, *Literární listy*, *Národní listy*, *Pozor*, *Česká revue*, *Moravskoslezská revue*.
- beletristická tvorba je ovlivněna impresionismem i realismem

A. Mrštík: *Rok na vsi* – koloběh života na vsi jednoho roku (od podzimu do léta)

- vesnické zvyky, svátky, tradice a zábavy
- psáno v nářečí

V. Mrštík: *Santa Lucia* – neapolská píseň oslavující přístav Borgo Santa Lucia
Pohádka máje

• literární / obecně kulturní kontext

Mrštíkové – naturalismus, impresionismus a realismus

Maryša – české realistické drama 2. pol. 19. stol. = generace národního divadla

70.–80. léta 19. století = generace Národního divadla

1868 – položen základní kámen

1881, červen – provizorní otevření, zahájeno Smetanovou Libuší

1881, srpen – budova vyhořela

1883 – znovuootevření, zahájeno opět Smetanovou Libuší

Ladislav Stroupežnický (1850–1892)

- dramaturg ND, autor vlastních her
- oblíbený autor, neoblíbený člověk – byl jízlivý, zatrpklý (měl zohyzděný obličej po nepodařené sebevraždě)

- psal veselohry s historickými náměty: *Zvíkovský rarášek*, *Paní mincmistrová* – o pletkách Mikuláše Dačického z Heslova, dobré charaktery

Naši furianti – prostředí jihočeské vesnice, odpor kritiky i diváků, přesto trvalý úspěch

- spor dvou občanů, bývalého vojáka a krejčího, kdo bude dělat ponocného
- vynikají typické vlastnosti: tvrdohlavost, pýcha, intriky, domýšlivost i smysl pro humor

Gabriela Preissová (1862–1946)

- čerpala z prostředí Slovácka, kde část života žila

Gazdina roba – chudá švadlena opustila svého muže a odešla s ženatým milencem do Rakouska za prací, nakonec volí sebevraždu

- podle hry opera Eva

Její pastorkyňa – hlavní hrdinka mlynářka Kostelnička utopí nemanželské dítě své schovanky Jenúfy, aby ji uchránila před ostudou

- zhudebnil Leoš Janáček

Alois Jirásek (1851–1930)

* Hronov, z písmáckého rodu

- studia historie na FF UK

- 15 let učitelem na gymnáziu v Litomyšli, poté bydlel v Praze

- celkem 50 knih (z toho několik trilogií, tetralogie, pentalogie)

dramata: trilogie *Jan Hus*, *Jan Žižka*, *Jan Roháč* – „trilogie tří Janů“

Lucerna – nejhranější Jiráskovo drama

- pohádková hra, mladá krásná kněžna chce, aby ji mlynář-světloňoš doprovodil do lesního zámečku, svádí ho, nabízí mu bohatství, ale on zůstává věrný své Haničce

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

Jedná se o drama, tedy nápodobu skutečnosti, děj se odvíjí pomocí gest a promluv postav.

- **vysvětlení názvu díla:**

Maryša – jméno hlavní postavy.

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Peníze a jejich moc jsou i v dnešní době aktuálním tématem stejně jako domácí násilí, opilství, ale co se týče nucených sňatků, jsou už ve většině případů pasé (alespoň u nás).

- **pravděpodobný adresát:**

Lidé na vesnici, aby nenutili své děti do sňatku, který je sice dobrý pro rodiče, ale děti ho odmítají.

- **určení smyslu díla:**

Nucený sňatek není správný, ale byl na vesnicích běžný.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

První dílo, které bratři napsali spolu, následovalo pak ještě dílo *Rok na vsi*, na kterém má větší podíl Alois.

- **tematicky podobné dílo:**

Moliérův *Lakomec* – společným tématem je nucený sňatek za vidinou peněz rodičů, ale nesouhlas dětí, protože milují někoho jiného z chudé vrstvy.

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Maryša – černobílý film z r. 1935, hodnocení ČSFD 64 %

+ mnoho jevištních zpracování